

RODZINA MIŁOSZÓW
I RODY POGRANICZA POLSKO-LITEWSKIEGO

colloquia
orientalia
bialostocensia

LITERATURA/HISTORIA

L

Projekt finansowany w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Regionalna Inicjatywa Doskonałości” na lata 2019-2022 nr projektu 009/RID/2018/19 kwota finansowania 8 791 222,00 zł.”

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

„The project is financed from the grant received from the Polish Ministry of Science and Higher Education under the Regional Initiative of Excellence programme for the years 2019-2022, project number 009/RID/2018/19, the amount of funding 8 791 222,00 zloty.”

ZAGADNIENIA BILINGWIZMU

SERIA II

**Rodzina Miłoszów
i rody pogranicza polsko-litewskiego**

Studia

Redakcja naukowa

Andrzej Baranow, Jarosław Ławski, Anna Romanik

Temida2

Białystok – Vilnius 2022

© Copyright by Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2022
Białystok 2022

Redaktor Naukowy Wydawnictwa Temida 2: Eugeniusz Ruśkowski

Rada Naukowa Wydawnictwa Temida 2:

Przewodniczący Rady Naukowej Wydawnictwa Temida 2: Rafał Dowgier

Członkowie z Uniwersytetu w Białymstoku: Stanisław Bożyk, Leonard Etel, Ewa M. Guzik-Makaruk, Adam Jamróz, Dariusz Kijowski, Cezary Kulesza, Agnieszka Malarewicz-Jakubów, Maciej Perkowski, Emil W. Pływaczewski, Stanisław Prutis, Eugeniusz Ruśkowski, Walerian Sanetra, Joanna Sieńczyło-Chlabicz, Ryszard Skarzyński, Halina Świączkowska, Mieczysława Zdanowicz

Członkowie z Polski: Katarzyna Dudka (UMCS w Lublinie), Sabina Grabowska (Uniwersytet Rzeszowski), Edward Gniewek (Uniwersytet Wrocławski), Bogumił Pahl (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), Lech Paprzycki (Sąd Najwyższy), Piotr Stanisławiszyn (Uniwersytet Opolski), Maria Zabłocka (Uniwersytet Warszawski), Mariusz Załucki (Krakowska Akademia Frycza Modrzewskiego, członek Komitetu Nauk Prawnych PAN)

Członkowie zagraniczni: Lidia Abramczyk (Państwowy Uniwersytet im. Janki Kupały w Grodnie, Białoruś), Vladimir Babčak (Uniwersytet w Koszycach, Słowacja), Renata Almeida da Costa (Uniwersytet La Salle, Brazylia), Chris Eskridge (Uniwersytet w Nebrasce, USA), José Luis Iriarte Ángel (Uniwersytet Navarra, Hiszpania), Marina Karasjewa (Uniwersytet w Woroneżu, Rosja), Bernhard Kitous (Uniwersytet w Rennes, Francja), Martin Krygier (Uniwersytet w Nowej Południowej Walii, Australia), Petr Mrkyvka (Uniwersytet Masaryka, Czechy), Marcel Alexander Niggli (Uniwersytet we Fryburgu, Szwajcaria), Andrej A. Novikov (Państwowy Uniwersytet w Sankt Petersburgu, Rosja), Sławomir Redo (Uniwersytet Wiedeński, Austria), Bernd Schünemann (Uniwersytet w Monachium, Niemcy), Sebastiano Tafaro (Uniwersytet w Bari, Włochy), Wiktor Trinczuk (Kijowski Narodowy Handlowo-Ekonomiczny Uniwersytet, Ukraina)

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie i w jakiegokolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny), włącznie z fotokopiowaniem – bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 978-83-65696-96-0

Recenzenci: *Marek Bernacki, Teresa Dalecka*

Opracowanie graficzne i typograficzne: *Jerzy Banasiuk, Joanna Ziarko*

Projekt okładki: *Hubert Pilcicki*

Redakcja techniczna: *Jerzy Banasiuk*

Korekta: *Zespół*

Wydawca: Temida 2, przy współpracy Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu w Białymstoku

**BILINGWIZM W EUROPIE
ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ:
LITERATURA, JĘZYK, KULTURA.
STUDIA**

REDAKTOR CYKLU BADAWCZEGO

Łukasz Zabielski

Rada Naukowa Cyklu Badawczego

Andrzej Baranow (Wilno), Swietłana Musijenko (Grodno)
Jarosław Ławski (Białystok), Rościsław Radyszewski (Kijów)
Joel J. Janicki (Tajpej), Daniel Karczewski (Białystok)
Rober Szymula (Białystok), Anna Romanik (Białystok)
Halina Turkiewicz (Wilno), Corinne Fournier Kiss (Berno)

CYKL:
BILINGWIZM
TOM II

Wydawnictwo Temida 2

KOMITET REDAKCYJNY SERII:

Mariya Bracka, Piotr Chomik, Lilia Citko, Agnieszka Czajkowska, Krzysztof Czajkowski, Grażyna Dawidowicz, Joanna Dziedzic, Anna Janicka, Tadeusz Kasabuła, Dariusz Kukielko, Andrzej P. Kluczyński, Kamil Kopania, Paweł Kuciński, Jarosław Ławski [Przewodniczący], Dariusz Piechota, Kamil K. Pilichiewicz, Anna Romanik, Krzysztof Rutkowski, Iwona E. Rusek, Michał Siedlecki, Patryk Suchodolski, Robert Szymula, Paweł Wojciechowski, Łukasz Zabielski.

Recenzenci tomu: dr hab. **Marek Bernacki**, prof. ATH (Bielsko-Biała)
dr **Teresa Dalecka** (Uniwersytet Wileński)

Redakcja tomu: Andrzej Baranow, Jarosław Ławski, Anna Romanik

Redakcja cyklu naukowych monografii: Łukasz Zabielski

Indeks nazwisk: Krzysztof Rutkowski

Streszczenia: Translate Plus, Andrzej Baranow, Halina Turkiewicz

Ilustracje: Wojciech Kass, Wojciech Fułek, Kamil K. Pilichiewicz

Korekta: Zespół, Anna Romanik

VYTAUTAS MAGNUS
UNIVERSITY
EDUCATION
ACADEMY

Projekt naukowy dofinansowany ze środków Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu w Białymstoku

Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”
Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku

Vytautas Magnus University. Education Academy in Vilnius
Uniwersytet Witolda Wielkiego. Akademia Edukacji w Wilnie

Naukowa Seria Wydawnicza

colloquia
orientalia
bialostocensia

LITERATURA/HISTORIA

L

Białystok – Vilnius 2022

NAUKOWA SERIA WYDAWNICZA
COLLOQUIA ORIENTALIA BIALOSTOCENSIA

Wschód, pogranicza, Kresy, obrzeża i krańce, peryferie i prowincja to miejsca o szczególnej mocy kulturotwórczej. Równocześnie jest to przestrzeń oddziaływania odmiennych centrów cywilizacyjnych, religijnych, językowych, symbolicznych i literackich. Białystok i Podlasie, dawne ziemie Wielkiego Księstwa Litewskiego i całej jagiellońskiej Rzeczypospolitej to miejsce i dynamiczna przestrzeń pogranicza w głębokim znaczeniu: stykają się tutaj przecinające Europę na pół płyty kontynentalne cywilizacji łacińskiego Zachodu i bizantyjskiego Wschodu. Ścierają się tu, ale nie niszcząc wzajemnie, Orient ze światem Zachodu, Bałtowie ze Słowianami, prawo-sławni z katolikami, Białorusini z polakami, Ukraińcy i Rosjanie. To źródło niemal wygasłej, niegdyś żywej tradycji żydowskiej, wyniszczonej przez Shoah, powoli od-budowującej się w nowym otoczeniu kulturowym i etnicznym. Tu znajdują się wielkie centra religijne i kulturalne wschodniego i zachodniego chrystianizmu: Ostra Brama, Żyrowice, Święta Góra Grabarka, Poczajów, Troki, Ławra Supraska, Grodno, żyto-mierz, Bar, nade wszystko Ławra Kijowsko-Pieczerska; tu leżą ośrodki polskiego isłamu: Kruszyniany i Bohoniki, centra religijne Karaimów, źródła chasydyzmu.

Białostockie Kolokwia Wschodnie to idea służąca międzykulturowej i międzyreligijnej wymianie myśli, utrwalaniu źródeł pamięci i tożsamości kulturowo-historycznej, badaniu świadectw literackich, artystycznych, przedstawiających przenikanie się wiar, kultur i tożsamości.

„**Colloquia Orientalia Bialostocensia**” to naukowa seria wydawnicza, której zadaniem jest publikowanie materiałów źródłowych i prac naukowych dotyczących szeroko rozumianego dziedzictwa europejskiego Wschodu. Jego części stanowią:

- Kultura, literatura, historia Europy Środkowej i Wschodniej.
- Cywilizacyjne i kulturowe pogranicza Europy i innych kontynentów, Orientu, Południa, Śródziemnomorza.
- Pierwsza Rzeczpospolita oraz kultury krajów słowiańskich, bałtyckich, germańskich, romańskich.
- Wielkie Księstwo Litewskie, Podlasie i Polesie, Inflanty, Kresy, pogranicze wschodnie, Prusy Wschodnie.
- Kultury mniejszości: Białorusinów, Żydów, Karaimów, Ukraińców, Rosjan, Niemców, Romów, Tatarów, staroobrzędowców, prawosławnych, protestantów.
- Tradycje, obrzędy, symbole i mity narodów Wschodu, języki ludów zamieszkujących tę kulturową przestrzeń.

BILINGWIZM W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ: TOM II
Redakcja cyklu badawczego: Łukasz Zabielski

KATEDRA BADAŃ FILOLOGICZNYCH „WSCHÓD – ZACHÓD”
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY
UNIwersytetu w Białymstoku
Białystok – Vilnius 2022

**RADA NAUKOWA SERII WYDAWNICZEJ:
COLLOQUIA ORIENTALIA BIALOSTOCENSIA**

Andrzej Baranow (Wilno, Białystok)
Adam Bezwiński (UKW, Bydgoszcz)
Grażyna Borkowska (IBL PAN, Warszawa)
Tadeusz Bujnicki (UW, Warszawa) – *Przewodniczący*
Andrea F. De Carlo (Neapol, Włochy)
Urszula Cierniak (AJD, Częstochowa)
Ireneusz Dawidowicz (Białystok)
Jolanta Gadek (Białystok)
Mieczysław Jackiewicz (UWM, Olsztyn)
Wołodimir Jerszow (Żytomierz, Ukraina)
Wojciech Kass (Pranie, Polska)
Zbigniew Kaźmierczyk (UG, Gdańsk)
Anna Kieźuń (UwB, Białystok)
Ryszard Löw (Tel-Aviv, Izrael)
Jan Leończuk (Białystok)
Natalia Maliutina (Odessa, Białystok)
Elżbieta Mikiciuk (UG, Gdańsk)
Małgorzata Mikołajczak (UZ, Zielona Góra)
Swietłana Musijenko (Grodno, Białoruś)
Jewhen Nachlik (NANU, Lwów)
Aleksander Naumow (Wenecja, Supraśl)
Viviana Nosilia (Padwa, Włochy)
Jerzy Nikitorowicz (UwB, Białystok)
Eulalia Papła (UJ, Kraków)
Danuta Piwowarska (UJ, Kraków)
Jarosław Poliszczuk (UAM, Poznań)
Rościsław Radyszewski (Kijów, Ukraina)
Dorota Rembiszewska (IS PAN, Warszawa)
German Ritz (Zürich, Szwajcaria)
Krzysztof Rutkowski (UW, Warszawa)
Tadeusz Sucharski (AP, Słupsk)
Wanda Supa (UwB, Białystok)
Halina Turkiewicz (Wilno, Litwa)
Violetta Wejs-Milewska (UwB, Białystok)
Alois Woldan (Universität Wien)
Jolanta Wróbel-Best (Houston, USA)

Czesław Miłosz z bratem Andrzejem na sopockim moło, 1948.
Z archiwum Wojciecha Fułka

Spis treści

Jarosław Ławski

- Rody pogranicza polsko-litewskiego: projekt i jego realizacja
u progu nowej epoki 19

I. O RODZINIE MIŁOSZÓW

Zbigniew Faltynowicz

- Aleksander Miłosz, ojciec Czesława 29

Anna Szawerna-Dyrszka

- „Mgliste sprawy plemienne”. Biografie rodzinne
w dziele Czesława Miłosza 47

Michał Siedlecki

- Dolina Issy* oraz *Miłosne wtajemniczenie*: drogi rodzinne
Oskara i Czesława Miłoszów 59

Wojciech Kass, Kamil K. Pilichiewicz

- Niebieska koszula, żółty sweter i rewolwer zza komina.
Z Wojciechem Kassem o spotkaniach z Czesławem Miłoszem
rozmawia Kamil K. Pilichiewicz 71

Wojciech Kass

- Czesław Miłosz w obiektywie: nieznanne zdjęcia 111

II. O TWÓRCZOŚCI MIŁOSZÓW

Zbigniew Kaźmierczyk

- Dwujęzyczność według Czesława Miłosza 129

Andrzej Baranow

- Czesław Miłosz a komparatystyka kulturowa. Uwagi wstępne 143

Halina Turkiewicz

- „Od nich przejąłem nazwy ptaków i owoców”.
 Obraz z domu i rodziny w poetyckim ujęciu Czesława Miłosza..... 159

Hanna Ratuszna

- Locus amoenus* i *locus horridus* w poezji Oskara Miłosza. Rozważania... 175

Jan Miklas-Frankowski

- „Proroctwo ukryte pod szyfrem”. Oskar i Czesław Miłoszowie,
 dajmonion i poetycka inicjacja 189

Joanna Godlewska

- „I stoisz ponad wszystkim święty Kasjan czysty”.
 Jarosław Iwaszkiewicz o Czesławie Miłoszu 199

Karolina Ignatowicz

- „I wtedy pokochałam te wiersze obce...” – poezja Czesława Miłosza
 w przekładzie Natalii Gorbaniewskiej..... 217

Olga Ciwkacz

- Чеслав Милош и Станислав Винценз – история дружбы
 и творческого сотрудничества 227

III. O RODACH POLSKO-LITEWSKICH

Henryka Ilgiewicz

- Tematyka rodów książęcych na łamach czasopisma
 „Ateneum Wileńskie” 241

Krystyna Syrnicka

- Ludzie i miejsca w świetle *Pamiętników* Heleny Romer-Ochenkowskiej . 261

Kristina Rutkovska

- Dwór kowieński w narracji ludowej..... 277

Barbara Szargot

- Rodowa czy litewska? Mentalność Szetkiewiczów na podstawie
 listów Kazimierza Szetkiewicza i Marii Sienkiewiczowej..... 295

Tadeusz Bujnicki

- Soból i panna*, czyli polski dwór na Auksztocie..... 305

Marta Kowerko-Urbańczyk

Ród Niedziałkowskich. Miasto, regionalizm i polityka 321

Anna Nosek

Obraz rodziny w powieściach dla dziewcząt
Emmy Jeleńskiej-Dmochowskiej 341

Irena Fedorowicz

Między polskością a litewskością, między marzeniami
a rzeczywistością – żmudzka saga rodziny Iwanowskich
(*Widma przeszłości* Mariji Lastauskienė) 355

Kamil K. Pilichiewicz

Autoportret rodzinny na podstawie dokumentów osobistych
Stefanii i Michała Piusa Romerów 371

IV. O KULTUROWYCH WĘZŁACH I USKOKACH

Monika Pokorska-Iwaniuk

Adaptacje *Grażyny* Adama Mickiewicza w literaturze
i sztuce litewskiej 387

Jarosław Ławski

Projekcje Rzeczypospolitej: „kwestia litewska” w publicystyce
Zygmunta Glogera z lat 1867–1904 405

Patryk Suchodolski

Postęp a konserwatyzm. „Kwestia włościańska” w ujęciu
Zygmunta Glogera i Gustawa Manteuffla 429

Paweł Wojciechowski

„Świece zapalone w instytucji ogłupiałego życia”.
Impulsy modernizmu fińsko-szwedzkiego (rekonesans) 441

Małgorzata Sylwestrzak

Pograniczność jako kategoria konstruująca tożsamość autora
w zbiorze esejów *Karta rodziny* Piotra Wajla 455

Artur Malinowski

Ярмарок – торг – обмін як фрейм просторового пограниччя
(М. Гоголь – Г. Квітка-Основ'яненко)..... 467

Natalia Avina

Некоторые особенности речевой коммуникации в жанре
поздравления: лингвоаксиологические заметки
(на материале русскоязычных газет в Литве)..... 483

Aneks fotograficzny

Konferencja w Wilnie, 8-9 listopada 2019 roku..... 495

Noty o Autorach 501

Summary..... 507

Santrauka..... 509

Zusammenfassung..... 511

Рэзюмэ 513

Indeks nazw geograficznych..... 515

Indeks nazwisk 524

Turinys

MILOŠŲ GIMINĖ IR KITOS LIETUVIŲ-LENKŲ PARIBIO ŠEIMOS. STUDIJOS

Jarosław Ławski

Lietuvių-lenkų paribio šeimos: projektas ir jo įgyvendinimas naujos
eros pradžioje..... 19

I. MILOŠŲ ŠEIMA

Zbigniew Faltnowicz

Aleksandras Milošas, Česlovo tėvas..... 29

Anna Szawerna-Dyrszka

„Migloti genties reikalai“. Šeimos biografijos Česlovo Milošo kūryboje.... 47

Michał Siedlecki

„Isos slėnis“ ir „Meilės išventinimas“: Oskaro ir Česlovo Milošų
šeimos keliai 59

Wojciech Kass, Kamil K. Pilichiewicz

Mėlyni marškiniai, geltonas megztinis ir revolveris iš už kamino.
Kamil K. Pilichiewicz kalbasi su Wojciechu Kassu apie susitikimus
su Česlovu Milošu 71

Wojciech Kass

Česlovas Milošas kameroje: nematytos nuotraukos 111

II. MILOŠŲ KŪRYBA

Zbigniew Kaźmierczyk

Dvikalbystė pagal Česlovą Milošą 129

Andrzej Baranow

Česlovas Milošas ir kultūros komparatyvistika. Preliminarios pastabos.... 143

Halina Turkiewicz

„Iš jų perėmiau paukščių ir vaisių pavadinimus”. Namų ir šeimos paveikslas Česlovo Milošo poezijoje..... 159

Hanna Ratuszna

Locus amoenus ir *locus horridus* Oskaro Milošo poezijoje. Svarstymai ... 175

Jan Miklas-Frankowski

„Užkoduota pranašystė”. Oskaras ir Česlovoas Milošai, daimonionas ir poetinė iniciacija 189

Joanna Godlewska

„Ir tu stovi aukščiau už viską, šventasis Kasijanai, tyrasis”. Jaroslavas Ivaškevičius apie Česlovą Milošą 199

Karolina Ignatowicz

„Ir tada aš įsimylėjau šiuos svetimus eilėraščius...”
– Natalijos Gorbanievskos verta Česlovo Milošo poezija 217

Olga Ciwkacz

Česlovas Milošas ir Stanislovas Vincenzas – draugystės ir kūrybinio bendradarbiavimo istorija 227

III. LIETUVIŲ-LENKŲ ŠEIMOS

Henryka Ilgiewicz

Kunigaikščių šeimų tema žurnale „*Ateneum Wileńskie*” 241

Krystyna Syrnicka

Žmonės ir vietos Elenos Römerytės-Ochenkovskos „*Atsiminimuose*” 261

Kristina Rutkowska

Kauno dvaras liaudies pasakojimuose 277

Barbara Szargot

Šeimos ar Lietuvos? Šetkevičių mentalitetas pagal Kazimiero Šetkevičiaus ir Marijos Šetkevičienės laiškus 295

Tadeusz Bujnicki

Sabalas ir panelė – lenkų dvaras Aukštaitijoje..... 305

Marta Kowerko-Urbańczyk

Nedzialkovskių šeima. Miestas, regionalizmas ir politika 321

Anna Nosek

Šeimos įvaizdis Emos Jelenskos-Dmochovskos romanuose mergaitėms .. 341

Irena Fedorowicz

Tarp lenkiškumo ir lietuviškumo, tarp svajonių ir realybės – žemaitiška Ivanauskų šeimos saga (Marijos Lastauskienės „*Praeities šmėklos*“) 355

Kamil K. Pilichiewicz

Šeimos autoportretas pagal Stefanijas ir Mykolo Pijuso Romerių asmeninius dokumentus..... 371

IV. APIE KULTŪRINIUS RYŠIUS IR LŪŽIUS

Monika Pokorska-Iwaniuk

Adomo Mickevičiaus „*Gražinos*“ adaptacijos lietuvių literatūroje ir mene 387

Jarosław Ławski

Žečpospolitos projekcijos: „Lietuvos klausimas“ Zygmunto Glogerio 1867–1904 m. publicistikoje 405

Patryk Suchodolski

Pažanga ir konservatizmas. „Valstiečių klausimas“, pasak Zygmunto Glogerio ir Gustavo Manteuffelio..... 429

Paweł Wojciechowski

„Žvakės, uždegtos kvailo gyvenimo įstaigoje“. Suomių ir švedų modernizmo impulsai (tyrinėjimas)..... 441

Małgorzata Sylwestrzak

Pasienis kaip kategorija, kurianti autoriaus tapatybę Piotro Wajlo eseistikos rinkinyje „*Karta rodiny*“ 455

Artur Malinowski

Mugė – turgus – prekyvietė kaip erdvinio pasienio rėmas: Nikolajus Gogolis, Hrihorij Kvitka-Osnovianenko..... 467

Natalia Avina

Kai kurie balso bendravimo ypatumai sveikinimų žanre: kalbiniai užrašai (pagal medžiagą iš rusakalbių laikraščių Lietuvoje) 483

Nuotraukų sąrašas

Konferencija Vilniuje, 2019 m. lapkričio 8-9 d. 495

Informacija apie autorius..... 501

Summary..... 507

Santrauka..... 509

Zusammenfassung.....511

Рэзюмэ 513

Geografinių pavadinimų sąrašas 515

Pavardžių sąrašas..... 524